

Sygn. akt V CSK 267/18

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 12 września 2019 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Marta Romańska (przewodniczący)

SSN Wojciech Katner (sprawozdawca)

SSN Karol Weitz

w sprawie z powództwa (...) Niestandaryzowanego Sekurytyzacyjnego Funduszu
Inwestycyjnego Zamkniętego w W.

przeciwko R. K.

o zapłatę,

po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym

w Izbie Cywilnej w dniu 12 września 2019 r.,

skargi kasacyjnej strony powodowej

od wyroku Sądu Apelacyjnego w (...)

z dnia 26 lutego 2018 r., sygn. akt I ACa (...),

**uchyla zaskarżony wyrok w części dotyczącej oddalenia
apelacji co do roszczenia o zasądzenie kwoty 895.688,69
(osiemset dziewięćdziesiąt pięć tysięcy sześćset osiemdziesiąt
osiem i 69/100) złotych i w tym zakresie przekazuje sprawę
Sądowi Apelacyjnemu w (...) do ponownego rozpoznania wraz z
rozstrzygnięciem o kosztach postępowania kasacyjnego.**

UZASADNIENIE

Wyrokiem z dnia 28 lutego 2018 r. Sąd Apelacyjny w (...) oddalił apelację powoda (...) Niestandaryzowanego Sekurytyzacyjnego Funduszu Inwestycyjnego Zamkniętego w W. od wyroku Sądu Okręgowego w K. z dnia 30 marca 2017 r. w sprawie przeciwko R. K. o zapłatę kwoty 895 688,69 złotych z tytułu udzielonego kredytu hipotecznego przez bank, który przeniósł w drodze przelewu swoją wierzytelność na powoda. Do dnia wniesienia pozwu kwota zadłużenia wzrosła do 1 621 560,37 złotych. Oddalenie powództwa nastąpiło wskutek stwierdzonego przedawnienia roszczenia, do czego przychylił się Sąd drugiej instancji w wyniku rozpoznania apelacji powoda, żądającego zasądzenia kwoty 1 522 670,77 złotych. Sądy obu instancji nie zgodziły się z próbą powoda zmiany istoty powództwa według art. 193 k.p.c., na dochodzenie możliwości zaspokojenia się nie na podstawie umowy cesji wierzytelności przez wierzyciela osobistego przeciwko dłużnikowi osobistemu, lecz jako wierzyciela hipotecznego przeciwko dłużnikowi rzeczowemu.

W skardze kasacyjnej strona powodowa zarzuciła Sądowi Apelacyjnemu naruszenie przepisów postępowania, tj. art. 193 k.p.c. przez uznanie, że żądanie powoda miało charakter zmiany powództwa; art. 234 k.p.c. przez pominięcie w sprawie domniemań prawnych, związanych z wpisem do księgi wieczystej; art. 321 k.p.c. przez uznanie braku podstaw do uwzględnienia odpowiedzialności rzeczowej pozwanego. Naruszenie przepisów prawa materialnego dotyczyło art. 71 u.k.w.h. w brzmieniu do 19 lutego 2011 r. przez jego niezastosowanie i nieuwzględnienie domniemania prawnego istnienia wierzytelności hipotecznej, związanego z wpisem do księgi wieczystej nieruchomości; art. 77 zdanie pierwsze u.k.w.h. przez jego niezastosowanie i uznanie przedawnienia roszczenia strony powodowej; art. 79 ust. 1 i 2 w związku z art. 3 ust. 1 u.k.w.h. przez ich niezastosowanie w niniejszej sprawie. Skarżący wniósł o uchylenie zaskarżonego wyroku w części oddalającej apelację i przekazanie sprawy do ponownego rozpoznania i rozstrzygnięcia o kosztach postępowania.

W odpowiedzi na skargę kasacyjną pozwany wniósł o oddalenie skargi i zasądzenie kosztów postępowania.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Powód opierał powództwo na dwóch podstawach: odpowiedzialności osobistej pozwanego i na zabezpieczeniu rzeczowym w postaci hipoteki, z tym, że w toku postępowania sądowego w dwóch instancjach wyróżniał odpowiedzialność osobistą. Jednak odpowiedzialność rzeczowa także była obecna w postępowaniu i w apelacji powód zarzucał, że sąd pierwszej instancji skupił się na przedmiotowej zmianie powództwa, mimo że w pozwie było zaznaczone zabezpieczenie hipoteczne, a także, że Sąd drugiej instancji nie zastosował odpowiednich przepisów u.k.w.h. uznając przedawnienie roszczenia osobistego, wynikającego z umowy cesji.

Sąd drugiej instancji przyznał w uzasadnieniu, że powód niewątpliwie dowiódł, iż jest wierzycielem hipotecznym pozwanego. W takim razie niepotrzebne było oczekiwanie, że powód sformułuje nowe żądanie, tylko należało potraktować oświadczenia powoda w pismach procesowych jako oparcie roszczenia na drugiej podstawie, ale nie traktowanej jako zmiana powództwa według art. 193 k.p.c. To że roszczenie powoda było wyrażone w trybie przypuszczającym można odczytywać tak jak zaproponował powód, który w drugiej kolejności opierał swoje żądanie na statusie wierzyciela hipotecznego, nie traktując tego jako nie występujące wcześniej, nowe roszczenie. W tym zakresie stanowisko Sądu Apelacyjnego jest zbyt rygorystyczne (por. uzasadnienia uchwał Sądu Najwyższego z dnia 21 stycznia 2016 r. III CZP 95/15, OSNC 2017, nr 1, poz. 7 oraz z dnia 11 grudnia 2018 r. (w składzie siedmiu sędziów) III CZP 31/18, OSNC 2019, nr 4, poz. 35; wyrok Sądu Najwyższego z dnia 17 maja 2016 r. II PK 98/15, nie publ.). Nie było podstaw do uznania przekształcenia powództwa wymagającego pisma procesowego w tej sprawie. W pozwie powód powołał się na zabezpieczenie wierzytelności hipoteką umowną zwykłą i hipoteką kaucyjną na przysługującym prawie użytkowania wieczystego. Na wniosek powoda dokonano w księdze zmiany wierzyciela hipotecznego, po dokonaniu cesji wierzytelności.

Odpowiadając na podniesiony zarzut przedawnienia powódka wskazała, że opiera swoje żądania zarówno na odpowiedzialności osobistej pozwanego, jak i na odpowiedzialności rzeczowej. Jeżeli więc ze względu na przedawnienie Sąd uznał powództwo za niemożliwe do uwzględnienia, to powinien był je zbadać

z punktu widzenia spełnienia przesłanek odpowiedzialności rzeczowej. Jak słusznie podkreślił Sąd Najwyższy w wyroku z dnia 14 października 2016 r. I CSK 616/15 (nie publ.), przedawnienie roszczenia o wierzytelność zabezpieczoną hipoteką nie wpływa na uprawnienia wierzyciela hipotecznego dotyczące dochodzenia zaspokojenia z przedmiotu hipoteki. W rozpoznawanej sprawie nie wystąpiło ani wyrokowanie co do przedmiotu, który nie był objęty żądaniem, ani orzekanie ponad żądanie, trafnie więc podniesione zostało przez stronę powodową, że nastąpiło naruszenie zaskarżonym wyrokiem art. 321 § 1 k.p.c. Wymaganie tego, co stanowić ma żądanie zawiera art. 187 k.p.c. i pozew sformułowany przez powoda temu odpowiada (zob. wyroki Sądu Najwyższego: z dnia 7 listopada 2007 r. II CSK 344/07, nie publ.; z dnia 9 grudnia 2014 r. III CNP 36/13, OSNC-ZD 2016, nr 1, poz. 15; z dnia 6 września 2017 r. I CNP 28/17, nie publ.; z dnia 15 lutego 2018 r. IV CSK 713/16, OSNC 2019, nr 5, poz. 58; z dnia 22 lutego 2019 r. IV CSK 121/18, nie publ.).

Trafny jest też zarzut naruszenia zaskarżonym wyrokiem art. 234 k.p.c. w kwestii pominięcia domniemań prawnych wynikających z księgi wieczystej, a jednocześnie nie było przeprowadzone żadne postępowanie mające na celu obalenie tych domniemań. W szczególności chodzi o podniesione w skardze domniemanie wynikające z art. 71 u.k.w.h. obowiązującego do dnia 20 czerwca 2011 r. (art. 10 ust. 2 ustawy nowelizującej u.k.w.h. z dnia 26 czerwca 2009 r.), dotyczące istnienia prawa wynikającego z wpisu hipoteki do księgi wieczystej. Obejmuje to w czasie, którego dotyczy sprawa wierzytelności hipotecznej wynikającej z hipoteki zwykłej. Nie został również uwzględniony art. 79 w związku z art. 3 u.k.w.h. odnośnie do tego, że z przelewem wierzytelności na nabywcę przechodzi też hipoteka i domniemywa się jej istnienie jako prawa ujawnionego w księdze wieczystej.

Zgodzić należy się ze stanowiskiem doktryny, że wpis hipoteki zwykłej stanowi dla wierzyciela hipotecznego wystarczającą legitymację do dochodzenia roszczenia oraz do dowiedzenia istnienia wierzytelności. Obalenie domniemania należy do dłużnika - pozwanego w sprawie, który nie wykazał inicjatywy pod tym względem.

W rezultacie nie została rozpoznana istota powództwa z punktu widzenia

zasadności roszczeń mających podstawę w hipotece. W tym względzie naruszony został art. 77 u.k.w.h. o przedawnieniu wierzytelności hipotecznej, które nie ma wpływu na uprawnienia wierzyciela hipotecznego do uzyskania zaspokojenia z nieruchomości obciążonej. Reguła ta nie ma zastosowania do roszczeń o świadczenia uboczne. Zwracają uwagę liczne judykaty odnoszące się do treści i zastosowania powołanego przepisu. W wyroku z dnia 18 maja 2017 r. III CSK 215/16 podnosi się, że według dominującego stanowiska wierzyciel hipoteczny może domagać się zapłaty z tytułu zaspokojenia swojej wierzytelności od dłużnika osobistego lub od właściciela przedmiotu hipoteki, a więc od dłużnika rzeczowego, co oznacza, że obowiązek tegoż dłużnika polega na zapłacie, a nie na znoszeniu egzekucji kierowanej do tego przedmiotu (por. także wyroki Sądu Najwyższego z dnia 10 września 1999 r. III CKN 331/98, OSNC 2000, nr 3, poz. 57 i z dnia 25 sierpnia 2004 r. IV CK 606/03, nie publ.). W tym kontekście, jak wskazuje się w powołanym uprzednio wyroku o sygn. akt III CSK 215/16, art. 77 u.k.w.h. reguluje wyłącznie skutki przedawnienia wierzytelności zabezpieczonej hipoteką dla odpowiedzialności właściciela przedmiotu hipoteki wobec wierzyciela przedawnionej wierzytelności. Skutki te polegają na tym, że właściciel przedmiotu hipoteki nie może podnieść wobec wierzyciela hipotecznego zarzutu przedawnienia wierzytelności zabezpieczonej hipoteką, z wyjątkiem sytuacji, gdy wierzyciel dochodzi roszczeń o świadczenia uboczne, jak np. odsetek. W świetle art. 77 u.k.w.h. dla odpowiedzialności właściciela przedmiotu hipoteki względem wierzyciela hipotecznego decydujące jest to, czy wierzytelność zabezpieczona hipoteką uległa przedawnieniu w relacji między tym wierzycielem a jego dłużnikiem osobistym. Prowadzi to do wniosku, że właściciel przedmiotu hipoteki jest narażony na skuteczne dochodzenie od niego zapłaty w celu zaspokojenia wierzytelności zabezpieczonej hipoteką, choćby wierzytelność uległa przedawnieniu. Ochrona właściciela przedmiotu hipoteki dotyczy roszczeń o świadczenia uboczne, jeśli właściciel podniesie co do nich zarzut przedawnienia. Wskazuje się w uzasadnieniu wyroku o sygn. akt III CSK 215/16, że art. 77 u.k.w.h. nie może być podstawą do założenia, iż odrębnie od przedawnienia wierzytelności zabezpieczonej hipotecznie można rozpatrywać przedawnienie uprawnienia wierzyciela hipotecznego wobec właściciela przedmiotu hipoteki do zaspokojenia

się z tego przedmiotu lub roszczenia o zapłatę będącego wykonaniem tego uprawnienia, uznając, że w relacji między wierzycielem a właścicielem przedmiotu hipoteki właściciel może bronić się, w zakresie roszczeń o świadczenia uboczne, zarzutem przedawnienia przed żądaniem zapłaty, z którym występuje wobec niego wierzyciel. Wynika to z brzmienia art. 77 u.k.w.h., a głównie z treści hipoteki, będącej ograniczonym prawem rzeczowym, w której występuje uprawnienie do zaspokojenia się z przedmiotu hipoteki (art. 65 u.k.w.h.). Jego przedawnienie oznaczałoby przedawnienie samej hipoteki jako prawa rzeczowego, jest więc wykluczone (por. także wyrok Sądu Najwyższego z dnia 14 października 2016 r. I CSK 616/15, nie publ.; z dnia 20 lutego 2018 r. V CSK 212/17, nie publ.). Sąd Najwyższy w składzie sędziów rozpoznających niniejszą sprawę podziela wyrażone stanowisko, aprobowane w wielu powołanych wcześniejszych orzeczeniach.

Uzupełniając do tych uwag należy przypomnieć, co może mieć znaczenie w dalszym przebiegu rozpoznawanej sprawy, że według art. 79 ust. 2 u.k.w.h. hipoteka nie może zostać przeniesiona bez wierzytelności, którą zabezpiecza, a stosownie do ust. 1 tego przepisu wpis zmiany wierzyciela hipotecznego ma charakter konstytutywny.

W związku z kwestiami podniesionymi ze względu na wniesioną skargę kasacyjną należy stwierdzić, że tytuł wpisu do księgi wieczystej wynika z zadłużenia powoda, który uzyskał kredyt we wskazanej wysokości i go nie spłacił. Wpis nastąpił na podstawie ksiąg rachunkowych, a to nie pozbawia skuteczności ustanowionej hipoteki. Sąd drugiej instancji podzielił wątpliwości Sądu Okręgowego odnośnie do skuteczności cesji wierzytelności pieniężnej przysługującej wobec pozwanego. Zasadnie jednak wskazuje się w skardze, że Sąd Apelacyjny pominął w swoich rozważaniach treść powoływanego już art. 79 ust. 1 i 2 w związku z art. 3 ust. 1 u.k.w.h. Przypomnieć wypada, że zgodnie z art. 3 u.k.w.h. domniemywa się, iż prawo jawne z księgi wieczystej jest wpisane zgodnie z rzeczywistym stanem prawnym; domniemanie to nie zostało wzruszone. Zatem strona powodowa korzystając z tego domniemania ma prawo legitymować się wobec pozwanego prawomocnym wpisem do księgi wieczystej jako wierzyciel hipoteczny. Nie można więc przyjąć twierdzeń pozwanego w tym zakresie,

zawartych w jego odpowiedzi na skargę kasacyjną. Ma rację pozwany w tym, że cesja ta nie została wyraźnie odniesiona do długu i osoby pozwanego, co jak wynika z zebranych dowodów dotyczyło prawdopodobnie ogółu dłużników, ale obejmowała ona cały pakiet wierzytelności nabywanych od poprzednika prawnego powodowego Funduszu, z danego okresu i w wypadku pozwanego w niespornej wielkości popartej dokumentacją źródłową. Jeżeli uważa się, że co do tej kwestii nie zostało wystarczająco przeprowadzone postępowanie dowodowe, to należało je uzupełnić, a nie przeprowadzać wnioskowania na niekorzyść powoda, jeśli w dodatku nie ma dowodu na spłacenie długu przez pozwanego na ręce poprzedniego wierzyciela. W doktrynie podkreśla się skuteczność cesji wierzytelności, jeśli wiadomo o jakie wierzytelności chodzi, chociaż nie muszą one być indywidualnie wymienione. Z ustaleń nie wynika, aby to zostało wystarczająco zbadane, także przez dowody wskazane przez pozwanego, z kolei powód nie mógłby przedstawić roszczenia wobec pozwanego, gdyby nie miał go w wykazie dłużników i to z wyraźną kwotą zadłużenia i dokumentami tego dotyczącymi.

Należy zgodzić się ze skarżącym, który w uzasadnieniu skargi podnosi, że obalenie domniemania wynikającego z treści księgi wieczystej i dokonanego w niej wpisu o charakterze konstytutywnym jest możliwe tylko w postępowaniu o uzgodnieniu treści księgi wieczystej z rzeczywistym stanem prawnym. Tak więc wpis zmiany wierzyciela nie mógł być kwestionowany w ramach prowadzonego obecnie postępowania (zob. wyroki Sądu Najwyższego z dnia 9 listopada 2011 r. II CSK 104/11 i z dnia 4 marca 2011 r. I CSK 340/10, nie publ.).

Mając to na uwadze należało na podstawie art. 398¹⁵ § 1 k.p.c. uchylić zaskarżony wyrok w części odnoszącej się do oddalenia apelacji co do roszczenia o zasądzenie kwoty odpowiadającej zabezpieczeniu należności kredytowej hipoteką umowną zwykłą na prawie użytkowania wieczystego gruntu i własności budynku stanowiącego odrębną nieruchomość. W tym zakresie sprawa została przekazana do ponownego rozpoznania wraz z rozstrzygnięciem o kosztach postępowania kasacyjnego (art. 108 § 2 w związku z art. 398²¹ k.p.c.).

